

УДК 316.42: 32: 004

МЕМ «БЕНДЕРОВЕЦ» КАК ВИРУС МЕНТАЛЬНОЙ ЭПИДЕМИИ НА ДОНБАССЕ

Катаев Станислав Львович – доктор социологических наук, профессор, заведующий кафедрой социологии Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого

Мем – это информация, закодированная в символе, передающим определенную идею. Раскодирование осуществляется в контексте соответствующего дискурса. Мемы задают типизацию, с помощью которой люди распознают смысл послания. «Бендеровцы» – пример мема в современном политическом дискурсе. Причем это слово произносится на востоке Украины именно через «е», а не через «а», что осталось со времен сталинской пропаганды, когда «бендеровец» было нарицательным словом, обозначающим врага с Западной Украины. Ненависть к бендеровцам культивировалась сталинской, советской пропагандой, что было прочно закреплено в социальной памяти населения востока Украины. Мем «бендеровец» используется пророссийскими провокаторами как оружие информационной войны на Донбассе и как вирус ментальной эпидемии.

Ключевые слова: бендеровец, мемы, ментальная эпидемия, информационная война, Донбасс.

Мем – це інформація, закодована в символі, що передає певну ідею. Розкодування здійснюється в контексті відповідного дискурсу. Мемі задають типізацію, за допомогою якої люди розпізнають зміст послання. «Бендерівці» – приклад мема в сучасному політичному дискурсі. Причому це слово вимовляється на сході України саме через «е», а не через «а», що залишилося з часів сталінської пропаганди, коли словом «бендеровец» визначались, вороги зі Західної України. Ненависть до бендерівців культивувалася сталінською, радянською пропагандою, що сприяло її закріпленню в соціальній пам'яті населення сходу України. Мем «бендеровец» використовується проросійськими провокаторами як зброя інформаційної війни на Донбасі і як вірус ментальної епідемії.

Ключові слова: бендеровец, мему, ментальна епідемія, інформаційна війна, Донбас.

Meme – this information is encoded in the symbol, conveying a certain idea. Decoding is carried out in the context of a discourse. Memes ask typing, by which people recognize the meaning of the message. Memes are units of transmission of cultural heritage, that is one of the mechanisms of social memory. "Bendera" – an example of a meme in modern political discourse. And this word is pronounced in eastern Ukraine is through "e" and not through "a" that is left from the time of Stalin's propaganda as "benderovets" was a household word denoting the enemy from the Western Ukraine. Bendera cultivated hatred for Stalin, Soviet propaganda, which was firmly fixed in the social memory of the population of eastern Ukraine. Meme "benderovets" pro-Russian provokers used as weapons of information warfare in the Donbas and mental virus epidemic. An important property of the meme is that it penetrating into mass consciousness capable for replication, affecting the ability of more people to respond to rational arguments and arguments opposing him. Meme has a social nature, as it creates under a group of people of the interested in its distribution and use it as a weapon for the manipulation of consciousness to their advantage. Meme spread like a virus in the mass consciousness and generates mental epidemic. Meme "benedrovets" is a product of the historical memory of the conflict between East and West Ukraine. This conflict is transferred to the modern soil, creating mutual hatred between the militias and fighters Donbassanterroristoperation. Donbas exists an acute shortage of foundations for Ukrainian identity, in fact in the historical memory of residents of Donbass little that remained significant for this identity. But such memes as "Bendera" were stronger Ukrainian identity memes like "Zaporozhye Cossacks." The words "benderovets" and "fascist junta" are examples of memes that uses pro-Russian forces in the Donbas destructive purposes, to destroy the spiritual unity of Ukraine. One of the reasons for the war on the eastern Ukrainian power is mob rule in the Donbas, the conflict of historical memory about the identity of Bandera, mental epidemic infected with memes. All this is inspired, supported by information war with Russia and pro-Russian journalists in the Donbas.

Keywords: Benderovets, Memes, Mental epidemic, Information warfare, Donbass.

Противостояние на Донбассе сопровождается информационной войной. Со стороны противника в ход идут различные средства. Одним из таких средств является использование мемов для создания ментальной эпидемии. Мемы – это символы, являющиеся единицами передачи культурного наследия, компонентами социальной памяти. Слова «бендеровец» и «фашистская хунта» являются примерами таких мемов, которые использует пророссийские силы на Донбассе в деструктивных целях, для разрушения духовного единства Украины. Изучение механизма функционирования мемов позволит повысить эффективность нейтрализации ментальной эпидемии на Донбассе.

Автором концепції мемов являється американський біолог Річард Докинз, який в книзі «Егоїстичний ген» [1] пропонує ідею про те, що вся культурна інформація складається з базових одиниць — мемов, точно так же, як біологічна інформація складається з генів; і так же як гени, мемы піддані природному відбору, мутації та штучній селекції. Мем аналізується культурологами як елемент сучасної масової інтернет-культури [2]. Активно використовується поняття «мем» в маркетингових дослідженнях. Утверджується, що створення успішного мему є гарантією успішної рекламної компанії. В журналістиці поняття «мем» та «ментальна епідемія» використовуються в публіцистичних цілях. Найбільш активні в цьому відношенні журналістка «Еха Москви» Ю. Латынина [3], український журналіст Е. Стружкін [4].

Мем — це інформація, закодована в символі. Декодуються шляхом асоціацій та культурних кліше, які формуються в процесі функціонування певної змістової тематичної інформації. Мем задає типізацію, з допомогою якої люди розпізнають зміст повідомлення. «Мем — це не вимагаючий роз'яснення символ, який може приймати форму слів, дій, звуків, малюнків, передаючи певну ідею» [5].

Важливою властивістю мему є те, що він, вводячись в масове свідомство, здатний самовипроходитися, вражаючи більшу частину людей реакцією на раціональні доводи та аргументи, протилежні йому. Мем має соціальну природу, так як створює навколо себе групу людей, зацікавлених в його поширенні та використовуючих його як зброю маніпуляції свідомістю в своїх інтересах.

«Бендерівці» — приклад мему в сучасному політичному дискусії, який застосовується в інформаційній ідеологічній війні Росії з Україною. При цьому, цей мем виникає саме через «є», а не через «а». Буква «є» в мемі «бендеровець» — не помилка, а вживаний надійно варіант вимовлення слова, викликає стійкі негативні конотації у жителів східної України. Згідно з останнім (2012 р.) дослідженням історичної пам'яті жителів півдня України (Закарпатської області), виконаному українським соціологом М.Кулик, в даній області існує стійке використання саме букви «є» в імені Степана Бандери [6]. Таке вимовлення залишилося з часів сталінської пропаганди, коли бендеровець був називаним ворогом на Закарпатті. Ненависть до бендерівців культивувалася офіційною сталінською, радянською пропагандою, що було надійно закріплено в соціальній пам'яті населення півдня України. Жупел або стигма ворога в образі «бендерівця» потрібна була радянській ідеології для виправдання жорстокого придушення національного опору на Закарпатті. Використання мему «бендеровець» в російській інформаційній війні на Донбасі є ще одним підтвердженням преемності самозванців на півночі України та СРСР сталінської епохи. На жаль, існує певна ментальна ґрунт для використання цього мему в інформаційній війні на півночі України.

Згідно з дослідженням М. Кулик (опитано 1266 осіб по репрезентативній для Закарпатської області вибірці) С. Бандера в історичній пам'яті жителів півдня України є одним з найвідоміших антигероїв. Так, на відкритому питанні анкети: «Якщо ми говоримо про АНТИГЕРОЇВ, які образи з історії Вашого народу спливають у пам'яті?» 20,8% респондентів назвали Степана Бандеру, тоді як Сталіна антигероєм назвали 15,4% [6]. Крім того, мало хто з респондентів міг правильно сказати, хто такий Степан Бандера. Якщо в місті люди ще знали хто це, то в сільській місцевості, де С.Бандера частіше називався як антигерой, він вважався як загальний образ злодія, а бендерівці вважалися як вороги, сконцентровані в собі негативні риси самого різного роду. Так, наприклад, жительниця Васильєвки позначила бендерівців як «багаті, що прийшли при радянській владі» [6].

Виходячи з сказаного, можна зрозуміти, чому такою ненавистю до «бендерівців» наповнені голови ополченців Донецька та Луганська. Тексти в соціальних мережах сторонників донбаских ополченців переповнені емоціями гніву до бендерівців як непримиримим ворогам, до яких немає пощади.

Поняття «мем» в відношенні слова «бендеровець» застосовано нами виходячи з сучасної концепції Річарда Докинза, який мему називав «одиницею передачі культурної спадщини» [1]. Наш погляд, мему можна розглядати як елементарні інформаційні одиниці пам'яті. Хоча сам Р. Докинз винайшов цей термін, поклавшись на грецьке слово, перекладне як «імітація». Однак, «передача культурної спадщини» є однією з основних функцій соціальної пам'яті. І термін «мем» повністю природно виглядає похідним від «memo», що в перекладі з англійського означає пам'ять. Тлумачення поняття «мем» («mim», в англійській транскрипції «memes») більше схоже на пам'ять, а не на імітацію. В російському перекладі книги Докинза використовується написання «mim», хоча сам перекладач не зовсім згоден з таким варіантом. В частности, він пише: «Слово memes я б транскрибував по-російськи як «мемы» за аналогією з словами «мемуари, меморіал», однак транскрипція «мими» вже ввійшла в літературу». Але як раз в літературі встановилася транскрипція «мем», в підтвердженні чого достатньо

обратиться к Википедии и многочисленным статьям по данной тематике (См., например, [4]).

Одним из источников противостояния между Донбассом и остальной Украиной является конфликт на почве исторической памяти. Согласно Докинзу мемы «локализованы в человеческой памяти и передаются из поколения в поколение с помощью слов — произнесенных или написанных». Бендеровцы / бандеровцы являются общеукраинским мемом. Но если на востоке бендеровцы воспринимаются негативно, но на западе Степану Бандере поставлены памятники, в честь его названы улицы. Мем «бендеровцы/бандеровцы» по-разному интерпретируется западом и востоком Украины.

Обратим внимание, что в Запорожье не возникло резкого противостояния с центральной властью, хотя, как и в Донбассе, в Луганске бендеровцы воспринимаются враждебно. Дело в том, что благодаря отсутствию информационных провокаций в данной регионе, запорожцы не поверили, что к власти в Киеве пришли «бендеровцы». Значимо также то, что в данном регионе важным фактором украинской идентичности является принадлежность к предкам Запорожских казаков. На Донбассе существует острый дефицит основ для украинской идентичности, фактически в исторической памяти жителей Донбасса мало что сохранило значимость для такой идентичности. А вот такие мемы, как «бендеровцы» оказались сильнее украинских идентификационных мемов, вроде «Запорожских казаков».

Мемы могут вызвать «ментальную эпидемию», формируя устойчивые образцы в сознании авторитарной личности. Мемы образуют симбиоз эмоций, информации, установок определенного типа.

В этом контексте можно обратить внимание на выводы В. Середы о сосуществовании в современном украинском социуме сразу нескольких моделей национального прошлого (украинской, русской и др.) и их региональных особенностях. Для этого исследовательница вводит понятие «историческая идентичность», которое базируется на дискурсивной теории и определяется как «структурированный круг связей между доминантными парадигмами понимания и объяснения прошлого и «личной» памятью индивидов» [7, с. 6]. Особое внимание В. Середина обращает на соотношение общегосударственной модели исторического прошлого и региональных моделей, которые иногда коренным образом отличаются друг от друга. Мем «бандеровцы» – ярчайший пример для данного тезиса.

В мемфонд Донбасса входят также мем «фашистская хунта», который тоже является элементом исторической памяти, оставшийся с советских времен, когда это выражение использовалось для клеймения политических режимов Чили во времена Пиночета, Португалии во времена Салазара и т.п.

Подобно вирусу, мем распространяется в массовом сознании и порождает ментальную эпидемию. Мем «бандеровец» является частью конфликта исторической памяти между востоком и западом Украины. Этот конфликт переносится на современную почву, порождая взаимную ненависть между ополченцами Донбасса и участниками антитеррористической операции. Мемы особенно сильно воздействуют на людей, которые не привыкли рефлексировать по поводу мотивов своих поступков, влияют на толпу, а также на тех, кого Теодор Адорно называл авторитарными личностями.

Власть толпы или охлократия господствует в оккупированных ополченцами непризнанных республиках Донбасса и Луганска. Охлократия сопровождается хаосом, насилием, отсутствием условий для безопасной жизни. Охлократия действует не в интересах всего народа, а в интересах стихийной толпы, лишённой субъектности. По мнению Аристотеля, охлократия не может существовать долго. Но она неизменно сменяется тиранией. Только жесткая власть с помощью насилия способна сломить сопротивление охлократии. Она глуха к доводам рассудка и может быть подчинена только страху.

Доводы рассудка и разума не слышат также люди, охваченные ментальной эпидемией. Напротив, они будут еще более ожесточены перед разумными аргументами, настраивая себя на месть и насилие.

Одной из причин войны на украинском востоке является власть охлократии на Донбассе, конфликт исторической памяти по поводу личности С. Бандеры, ментальная эпидемия, зараженность вирусами мемов. Все это инспирируется, поддерживается информационной войной со стороны России и пророссийских журналистов на Донбассе.

ЛИТЕРАТУРА: 1. Докинз Р. Эгоистичный ген = TheSelfishGene / Переводчик : Н. Фомина. – Corpus, 2013. – 512 с. 2. Савицкая Т. Е. Интернет-мемы как феномен массовой культуры // Культура в современном мире. – 2013. – № 3. 3. Латынина Ю. Мы все являемся жертвами ментальной эпидемии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://m.facenews.ua/columns/2013/184602/> 4. Стружкин Е. Захлестнула волна эпимемии // Комментарии. – № 25. – 4 июля 2014 г. С. 16. 5. Тирон Е. Мем – это "вирус ума" – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.advertology.ru/article72035.htm> 6. Кулик М. А. Соціальна пам'ять як чинник формування територіальної ідентичності : Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук / М. А. Кулик. – Запоріжжя, 2013. – 200 с. 7. Середина В. В. Регіональні особливості історичних ідентичностей та їх вплив на формування сучасних політичних орієнтацій в Україні : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / В. В. Середина. – Київ, 2006. – 20 с.